

Γεωργίου Π. Μανουσοπούλου, *Πλάτωνος Απολογία Σωκράτους*, Έκδ. Παπαζήση, Αθήνα 2009, σσ. 474.

Ἡ *Απολογία* εἶναι, ἀναμφισβήτητα, ἓνα ἀπὸ τὰ πιὸ γνωστὰ ἔργα τοῦ Πλάτωνος ὄχι μόνον ἐξ αἰτίας τῆς πιστῆς καταγραφῆς τῶν λόγων τοῦ Σωκράτη στὴν μνημειώδη δίκη του, ἀλλὰ καὶ γιατί ἀπεικονίζει τὴν ζωὴ ἑνὸς κατ' ἐξοχὴν «μάρτυρα», κοιταγμένη ἀπὸ τὸ πρῶσιμα τοῦ ἰδίου», ὅπως εὐστοχα παρατηρεῖ ὁ Taylor. Εὐλόγα, λοιπὸν, ὁ Πλάτων ἐπιδιώκει νὰ μᾶς ἐξηγήσῃ γιατί ὁ Σωκράτης ἐπέλεξε τὸν συγκεκριμένο τρόπο ζωῆς καὶ γιατί ἡ ὀλοκλήρωση τοῦ ἔργου του δὲν ἀποτελεῖ «καταστροφή», ἀλλὰ ἐπίστεψη μᾶς διὰ βίου συνειδητῆς ἐπιλογῆς.

Τὸ μνημειώδες αὐτὸ κείμενο παρουσιάζει ἀπὸ τίς ἐκδόσεις Παπαζήση, στὴν σειρὰ «Ἀρχαία Ἑλληνικὴ Γραμματεία», ὁ γνωστὸς Φιλολόγος καὶ Γενικὸς Γραμματέας τῆς Ἑταιρείας Ἑλλήνων Φιλολόγων Γεώργιος Π. Μανουσοπούλος. Πρόκειται γιὰ μιὰ σοβαρὴ καὶ ἐργώδη προσπάθεια, τῆς ὁποίας τὸ ἀποτέλεσμα εἶναι εὐκόλα ὁρατὸ ἀπὸ τὴν πρώτη κιόλας ἐπαφῆ τοῦ ἀναγνώστη, καὶ ἰδιαίτερα τοῦ φιλολόγου, μὲ τὸ ἔργο. Καὶ εἶναι σημαντικό νὰ τονισθῇ ἐξ ἀρχῆς ὅτι τὴν ποιότητα τῆς ὅλης προσπάθειας τοῦ συγγραφέα πιστοποιεῖ ἡ ἔνταξη τοῦ ἔργου του στὴν σειρὰ αὐτῆ τῶν ἐκδόσεων Παπαζήση, τὴν ἐπιστημονικὴ ἐπιμέλεια τῆς ὁποίας ἔχει ἡ καθηγήτρια Γεωργία Ξανθάκη-Καραμάνου.

Τὸ βιβλίον διαρθρῶνεται σὲ δύο Μέρη καὶ σὲ Παραρτήματα, στὰ ὁποῖα καταχωρίζονται: Δικανικοὶ Ὅροι, Εὐρετήρια (προσωπωνυμίων, τοπωνυμίων, ποικίλων ἄλλων ὄρων καὶ χωρίων Ἀρχαίων Συγγραφέων), πληρεστάτη Βιβλιογραφία, Συντομογραφίες τοῦ κειμένου καὶ μικρὸς ἀριθμὸς Εἰκόνων, ποὺ σχετίζονται μὲ τὸ πλατωνικὸ κείμενο.

Στὸ Πρῶτο Μέρος προτάσσει ὁ συγγραφέας μιὰ ἐκτενῆ Εἰσαγωγὴ (σσ. 102), στὴν ὁποία δὲν ἐκτίθεται μόνον τὸ ἱστορικὸ πλαίσιο τῆς δίκης τοῦ Σωκράτη, ἀλλὰ καὶ τὰ πρόσωπα ποὺ ἐμπλέκονται σὲ αὐτήν, καθὼς καὶ ἡ ὅλη διάρθρωση τῆς *Απολογίας* τοῦ μεγάλου φιλοσόφου. Τὸ τελευταῖο τμῆμα τῆς Εἰσαγωγῆς τὸ καλύπτει ἡ Γενικὴ Θεώρηση τοῦ Περιεχομένου, ἡ ὁποία λειτουργεῖ ὡς σύνοψη καὶ προἰδεασμὸς τῆς *Απολογίας* καὶ τοῦ ἐκτεταμένου σχολιασμοῦ ποὺ ἀκολουθεῖ. Ἡ ἐντύπωση ποὺ ἀποκομίζει ὁ ἀναγνώστης ἀπὸ τὴν Εἰσαγωγὴ εἶναι

ὅτι ὁ Σωκράτης ὑπῆρξε θῦμα μιᾶς κοινωνίας παρακμῆς καὶ γενικῶς φθορᾶς τῶν νόμων, τῶν θεσμῶν καὶ τοῦ ἥθους τῶν πολιτῶν. Μιᾶς Ἀθήνας ποῦ εἶχε ἐξέλθει καθημαγμένη ἀπὸ τὸν Πελοποννησιακὸ Πόλεμο καὶ στὴν ὁποία κυρίαρχη ἰδεολογία ἀποτελοῦσε τὸ «Μέτρον πάντων χρημάτων ἀνθρωπος» τοῦ Πρωταγόρα, δηλαδή ὁ ἀπόλυτος ὑποκειμενισμὸς τῶν σοφιστῶν.

Ἀκολουθεῖ τὸ Δεύτερο Μέρος μὲ τὸ Κείμενο καὶ τὴν Μετάφραση (σσ. 103-173) καὶ τὰ Σχόλια (σσ. 175-418). Ὁ συγγραφέας, γνώστης τῆς διαρθρώσεως τοῦ ἀρχαίου ρητορικοῦ λόγου, παρουσιάζει στὴν ἀντικριστὴ πρὸς τὸ κείμενο μετάφραση, εὐδιάκριτες καὶ μὲ τοὺς ἀνάλογους τίτλους τὶς ἐπὶ μέρους ἐνότητες («τάξιν») τῆς Ἀπολογίας. Στὴν μετάφραση διακρίνομε τὴν «πάλη τοῦ μεταφραστῆ γιὰ μιὰν ἰσάξια ἀπόδοση. Μία πάλη ποῦ εἶναι ζωὴ [...], γιὰτὶ προσπαθεῖ ν' ἀναστήσει ἐνὸς κόσμου μιὰν ἀνώτατη πνευματικὴ ἔκφραση, ὅπως ὁ λόγος, σ' ἓναν ξένο λόγο, ποῦ εἶναι ἡ ἔκφραση ἐνὸς ἄλλου κόσμου» (Ι. Θ. Κακριδῆς).

Ἡ ἐπιτυχία τῆς προσπάθειας ἔγκειται στὴν σωστὴ ἀπόδοση τοῦ πυκνοῦ καὶ σύνθετου ἀρχαίου ἑλληνικοῦ λόγου στὴν νεοελληνικὴ ἀναλυτικὴ ἔκφραση: μὲ τὶς εὐστοχες περιφραστικὲς ἀποδόσεις, τὶς μεταστάσεις λέξεων ἢ φράσεων καὶ τὴν ἐπίσης εὐστοχὴ ἀπλοποίηση τῆς συντακτικῆς δομῆς, ὥστε μὲ τρόπο ἀπλὸ νὰ ἀναδύωνται τὰ ἐσωτερικὰ νοήματα μέσα ἀπὸ τὸν ποιητικὸ, ἀλλὰ μακροπερίοδο πλατωνικὸ λόγο. Ἐξ ἄλλου, ἡ γλαφυρότητα, ἡ ἀκριβεία καὶ ἡ πυκνότητα τῆς μεταφράσεως, σὲ συνδυασμὸ μὲ τὴν σαφήνεια καὶ τὴν ἀπλότητα, καθιστοῦν τὴν ἀνάγνωση τῆς Ἀπολογίας στὴν νεοελληνικὴ εὐχάριστη καὶ ἀπολαυστικὴ.

Τὰ ἐρμηνευτικὰ σχόλια εἶναι πλούσια καὶ ἀπόλυτα κατατοπιστικά. Ὁ συγγραφέας ἔχει πετύχει στὴν προσπάθειά του, ὅπως ἐνημερώνει τὸν ἀναγνώστη στό «Προλογικὸ Σημείωμα», νὰ παρουσιάσῃ σφαιρικὰ καὶ τεκμηριωμένα ζητήματα ἱστορικά, φιλολογικά, φιλοσοφικά, δικανικά καὶ ὑφολογικά, «τὰ ὁποῖα σχετίζονται μὲ τὸν Σωκράτη ὡς ἱστορικὴ προσωπικότητα, μὲ τὴν δίκη του καὶ μὲ τὴν πλατωνικὴ Ἀπολογία». Ἰδιαιτέρως σημασίας εἶναι τὰ φιλολογικὰ σχόλια, τὰ ὁποῖα φωτίζουν τὶς λεπτές ἀποχρώσεις τῶν ἐσωτερικῶν νοημάτων, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐξ ἴσου λεπταίσθητη σωκρατικὴ εἰρωνεία. Ἡ τελευταία, κατὰ τὸν Jankélévitch, ἦταν καὶ τρόπος ζωῆς τοῦ μεγάλου φιλοσόφου.

Οί άττικοί δικανικοί όροι, πού άκολουθοϋν, εΐναι άπαραίτητοι καί κατατοπιστικοί για τόν σημερινό άναγνώστη, τόν φιλόλογο δέ καί τόν ειδικό μελετητή τής Άπολογίας διευκολύνει ή πλουσιωτάτη, όπως προαναφέραμε, βιβλιογραφία. Τέλος, τά άναλυτικά εύρετήρια καί οί εικόνες στό τέλος τοϋ έργου προσφέρουν λειτουργικότητα στην χρήση τοϋ βιβλίου καί έποπτικότητα σέ όρισμένα σχόλια έπί τοϋ πλατωνικοϋ κειμένου.

Θέλω, τελειώνοντας, νά κάμω μιάν εύχη καί νά έκφράσω μιá προσδοκία. Ή πρώτη άφορά τόν συγγραφέα. Νά συνεχίση –άν καί έμπερίστατος– νά έργάζεται έπάνω σέ άρχαία κείμενα, ώστε νά μάς δώση καί άλλες ισάξιες έργασίες του, πού έμπλουτίζουν την βιβλιοθήκη τοϋ Έλληνας φιλόλογου. Ή δεύτερη εΐναι γενικώτερη. «εΐναι ζήτημα τιμής δια τούς Έλληνας», όπως τονίζει ό άείμνηστος Ίω. Δρ. Σταματάκος, «νά μεταβάλωμεν τόν κλασσικόν μας πολιτισμόν άπό δύναμιν εις ένέργειαν, άπό παρελθόν εις παρόν, εις βάθρον καί κριτήριον τοϋ παρόντος». Καί αυτό μπορεί νά γίνη, μεταξύ τών άλλων, καί με τίς έκδόσεις τουλάχιστον τών Άρχαίων Έλλήνων Κλασσικών σέ ποιότητα καί πληρότητα άνάλογη με την παροϋσα έργασία τοϋ Γεωργίου Π. Μανουσόπουλου.

Χρϊστος Γ. ΡΩΜΑΣ